

Åtal mot f.d. polismästare för myndighetsmissbruk (underlåtenhet att frige frihetsberövade)

Vid inspektion av polismyndigheten i Uddevalla i april 1989 iaktogs att nio personer den 4 maj 1988 hade omhändertagits med stöd av 13 § polislagen (1984:387) och att omhändertagandena bestått mer än sex timmar. Enligt noteringar på omhändertagandebladen hade dåvarande polismästaren AA beslutat om tidpunkten för frigivning.

Sedan förundersökning genomförts beslutade chefsJO Eklundh att väcka åtal vid Uddevalla tingsrätt mot AA för myndighetsmissbruk alternativt vårdslös myndighetsutövning enligt följande gärningsbeskrivning.

Den 4 maj 1988 kl 06.20 - 06.50 omhändertogs nio personer inom hamnområdet i Uddevalla i samband med en demonstration. De fördes till polisstationen i Uddevalla där de sattes in i arrest. I sin dåvarande tjänst som polismästare beslutade AA omkring klockan 11.45 att samtliga nio personer skulle frigges först klockan 15.00, trots att han var medveten om att den längsta tid de lagligen kunde hållas frihetsberövade därigenom överskreds. Gärningen har för de omhändertagna inneburit förfång som inte är ringa.

Alternativt görs gällande att AA vid sitt beslut ådagalagt grov oaktsamhet genom att inte i tillräcklig utsträckning sätta sig in i den aktuella situationen och gällande regler.

Tingsrätten dömde den 15 juni 1990 AA för myndighetsmissbruk till 60 dagsböter. I domskälen antecknades bl.a. följande.

Åklagaren har som bakgrund till åtalet anfört bl.a.: Natten till den 4 maj 1988 fanns i Uddevalla hamn uppställda järnvägsvagnar med last av Bofors-vapen, som skulle lastas på fartyg för export till Indien. Hamnområdet i Uddevalla är inhägnat. Låsta grindar öppnas automatiskt varje arbetsdag kl. 6. Strax efter kl. 6 den 4 maj 1988 upptäcktes att nio personer placerat sig på den sista vagnen i ett tågsätt med vapen. Några hade kedjat fast sig vid vagnen. Efter anmälan från hamnkontoret inställde sig tre polismän i hamnen. Demonstranterna fick uppmaning att lämna platsen men förklarade att de inte avsåg att bege sig därifrån. Vakthavande befäl på polisstationen i Uddevalla kriminalinspektören BB gav på telefon order om att demonstranterna skulle gripas. De fördes till Uddevalla polisstation och insattes i arrest under tiden kl. 6.20 - 6.50 såsom misstänkta för olaga intrång. Olaga intrång är bötesbrott som ej kan grunda anhållande eller häktning. I upprättade blanketter över omhändertagande och förvarstagande är för envar av de nio demonstranterna markerat att åtgärderna skett med stöd av 13 § polislagen. Sådant omhändertagande är enligt 16 § 2 st

samma lag tidsbegränsat till maximalt sex timmar. BB torde med sitt beslut ha avsett gripande för brott enligt 24 kap 7 och 8 §§ rättegångsbalken. Innan BB omkring kl. 8 avslutade tjänstgöringen som vakthavande befäl avrapporterade han gripandena till chefen för kriminalavdelningen vid polisen i Uddevalla, kommissarien CC. BB torde därvid ha förutsatt att CC skulle tillse att åklagare blev underrättad om gripandena. BB blev som vakthavande befäl avlöst av polisinspektören DD. Denne tog saken lugnt i vetskap om att gripandena var rapporterade till kriminalavdelningen vilket i sin tur skulle leda till åklagarinträde. Förhör under några minuter med envar av de gripna skedde vid 10-11-tiden och i intet fall senare än kl. 12. Demonstrationen i hamnen och gripandena rörde intresse från massmedia. AA blev informerad medan han deltog i ett ledningsgruppsammanträde med polispersonal. Han fattade till en början inte något särskilt beslut med anledning av gripandena. Vid 11.45-tiden blev det emellertid ifrågasatt om alla förhör skulle kunna bli slutförda inom sextimmarsfristen och AA fick också uppgift om att demonstranter sagt sig skola fortsätta med sin aktion i hamnen så snart de blev frisläppta. AA beslöt då kl. 11.45 att ingen av de nio omhändertagna skulle frigges före kl. 15.00. Hamnpersonal hade meddelat att lastningen kunde väntas vara slutförd till den tiden. Frigivningarna skedde i verkligheten först mellan kl. 15.10 och 15.55. AA:s beslut att kvarhålla de omhändertagna längre tid än sex timmar saknar laga grund. Sextimmarsfristen i 16 § polislagen är absolut. Varje påtvingat frihetsberövande måste för en samhällsmedborgare framstå som ett inte ringa förfång.

Hörd över åtalet har AA uppgivit bl.a.: Han var polismästare i Uddevalla intill utgången av år 1988, då han pensionerades. Onsdagen den 4 maj 1988 deltog han i ett ledningsgruppsmöte med polisbefäl. Mötet ägde rum i poliskommissarie EE:s tjänsterum i polishuset vid Kilbäcksgatan i Uddevalla och började vid åtta-tiden. Efter någon halvtimme rapporterade EE, som var chef för polisdistriktets ordningsavdelning, att ett antal fredsaktivister samma morgon hade frihetsberövats efter demonstration i Uddevalla hamn. AA antog att frihetsberövandena hade skett med stöd av 13 § polislagen. Han fattade i det skedet intet beslut i ärendet. Vid elva-tiden avbröts ledningsgruppsmötet av att ett telefonsamtal kopplades in till EE från biträdande hamndirektören FF. Denne uttryckte stora bekymmer över att demonstranterna skulle återvända till hamnen och hindra lastningen. AA uppsökte då i polishuset vakthavande befäl, som vid den tidpunkten var polisinspektören DD. Denne hade avlöst BB från kl. 8. DD berättade att det var ont om polispersonal i tjänst och att det rådde viss oenighet mellan jourhavande personal, vakthavande inspektören och de tjänstgörande på kriminalavdelningen om vem som skulle handlägga frågan om frihetsberövandet. AA antog fortfarande att det var fråga om omhändertaganden enligt 13 § polislagen. Enligt den jourhavande inspektören var förhör genomförda enligt 16 § i den lagen. Polislagen är en lag av förvaltningsrättslig karaktär som har avseende på polisens verksamhet för att förebygga och hindra brott. Förhör enligt polislagen ska ske enbart för att pröva om förutsättningar för ett omhändertagande föreligger. Sådant förhör kan ge tre resultat. 1. Det kan leda till omedelbar frigivning. 2. Om fara för straffbelagd handling är akut kan frihetsberövandet få bestå, dock längst sex timmar. 3. Om det finns anledning anta att den omhändertagne förövat brott som faller under allmänt åtal kan förhöret leda till att förundersökning skall inledas. I detta fall förelåg misstanke om olaga intrång. AA hade fått besked om att i vart fall några av demonstranterna hade uttalat att de så snart de blev frigivna skulle återvända till hamnen och återuppta sin demonstration. Vad gällde misstanken om olaga intrång förelåg ingen målsägandeangivelse från Uddevalla hamn och det var heller inte klart huruvida hamnområdet utgjorde allmän eller enskild plats. Åklagare var inte underrättad om att inleda förundersökning. AA kände en skyldighet att så långt som möjligt avvärja de nya brott som demonstranter uttalat avsikt att begå. Han ansåg sig skyldig att se till att aktivisterna inte utsatte sig för personskador genom att återvända till hamnområdet. Den verksamhet som

bedrivs i hamnen kan nämligen vara farlig för obehöriga särskilt i detta fall där deras uttalade avsikt var att sätta sig till hinder för arbetet. Förseiad avlastning skulle kunnat leda till ekonomisk skada, för vilken aktivisterna kunde bli ansvariga. Vid ett eventuellt nytt omhändertagande i hamnen under pågående arbete där hade det förelegat en uppenbar risk för skador. AA beslutade därför kl. 11.45 att samtliga nio omhändertagna personer skulle kvarhållas till kl. 15, då lastningen i hamnen av vapen beräknades vara slutförd. Han kan inte förklara varför kvarhållanden kom att ske även efter kl. 15. Han anser att det under rådande förhållanden var angeläget att förundersökning fick inledas och så långt möjligt slutföras och att det förelåg synnerliga skäl att enligt 23 kap 9 § 1 st rättegångs- balken hålla de omhändertagna kvar för fortsatta förhör. Huvudsyftet med hans beslut om att frigivande inte skulle ske före kl.15 var att utnyttja tiden till att slutföra utredningen. Han anser sig ha haft rätt att besluta om ett sådant kvarhållande för förhör utöver de sex timmar som utgör gräns enligt polislagen. Han har i vart fall saknat uppsåt till handlande som skulle medföra förfång för det allmänna eller någon enskild. Hans beslut har i realiteten heller inte medfört något otillbörligt förfång. Om aktivisterna återvänt till hamnen hade polisen nämligen med säkerhet nödgats ingripa emot dem på nytt och aktivisterna hade då drabbats av tidsförlust och besvär genom att senare behöva infinna sig på polisstationen för fortsatta utredningar. Hans beslut om kvarhållande skall i allt fall vara straffritt enligt 24 kap 4 § brottsbalken eftersom han handlat i nöd. Hamnen var utsatt för hot om sabotage genom att aktivisterna skulle hindra det för folkförsörjningen viktiga utlastningsarbetet där och ett frisläppande av aktivisterna hade varit att provocera fram fortsatt brott från deras sida.

Hamndirektören GG och biträdande hamndirektören FF har såsom vittnen bl.a. bekräftat att det var förenat med fara för de obehöriga att vistas i Uddevalla hamn när arbetet pågick där och att fortsatta demonstrationer den 4 maj 1988 skulle ha kunnat föranleda avbrott i utlastningen med därav följande ekonomiska konsekvenser.

Enligt de av åklagaren åberopade omhändertagandebesluten blev målsägandena omhändertagna den 4 maj 1988 med stöd av 13 § polislagen. Enligt AA:s egen berättelse har han också själv varit av den uppfattningen att omhändertagande skett på denna grund. Utrymmet för sådant omhändertagande är tidsbegränsat till maximalt sex timmar. Den gränsen är absolut. Lagen lämnar i det avseendet inte utrymme för några överväganden av skälighet eller lämplighet. AA har likväl beslutat att de omhändertagna skulle frigges först flera timmar efter sextimmarsfristens utgång.

AA underrättade sig vid tiden för sitt beslut inte om huruvida frihetsberövandena var anmälda till åklagare. Hans invändning i rättegången att de förlängda frihetsberövandena varit grundade på stadgandet i 23 kap 9 § rättegångsbalken, vilken avser förundersökning i brottmål, framstår vid dessa förhållanden som ren efterhandskonstruktion.

AA:s invändningar att flera timmars förlängt frihetsberövande inte varit till förfång för målsägandena och att han vid sitt beslut om förlängt frihetsberövande handlat av nöd måste lämnas utan allt avseende.

Genom att i sin myndighetsutövning som ledande polisbefäl i Uddevalla polisdistrikt ha åsidosatt vad som till följd av polislagen gäller om längsta tid för omhändertagande och då de av honom beslutade förlängda frihetsberövandena avsett flera timmar och därför uppenbarligen vållat målsägandena förfång som inte varit ringa har AA gjort sig skyldig till myndighetsmissbruk.

Åklagaren har inte ifrågasatt annan påföljd än böter. Tingsrätten delar den uppfattningen. Vid straffmätningen beaktar tingsrätten såsom mildrande AA:s ambition att i ett beträngt läge värna om säkerhet och ordning och förhindra

fortsatta provokationer mot Uddevalla hamn och polismyndigheten samt att AA inte längre är i aktiv tjänst.

AA överklagade domen till hovrätten för Västra Sverige och yrkade i första hand att åtalet skulle ogillas och i andra hand att gärningen skulle bedömas som vårdslös myndighetsutövning. Vidare yrkade han straffnedsättning.

I dom den 27 februari 1991 ändrade hovrätten tingsrättens dom på så sätt att AA dömdes för vårdslös myndighetsutövning till 40 dagsböter. I domskälen uttalade hovrätten bl.a. följande.

Hovrätten finner att i vart fall vid tidpunkten för AA:s beslut frihetsberövandet avsett ett omhändertagande enligt 13 § polislagen, att fog för fortsatt frihetsberövande enligt 23 kap 91 rättegångsbalken ej förelegat samt att med hänsyn till dessa förhållanden ett frihetsberövande under längre tid än sex timmar inte varit lagligen grundat.

Lika med tingsrätten lämnar hovrätten utan avseende vad AA invänt om att frihetsberövandet inte varit till förfång och att han handlat av nöd.

AA har således genom sitt beslut åsidosatt vad som till följd av lag gällde om längsta tid för omhändertagande och det är uppenbart att hans beslut för de omhändertagna inneburit förfång som inte varit ringa.

AA har inte ens i efterhand kunnat lämna en klar redogörelse för de ställningstaganden som låg till grund för hans beslut. Hovrätten finner att det med hänsyn till omständigheterna inte kan anses utrett att AA i den situation som rådde hade fullt klart för sig vilka regler som gällde beträffande möjligheten till fortsatt frihetsberövande. Han bör därför inte fällas till ansvar för uppsåtligt brott. Däremot måste han anses ha ådagalagt grov oaktsamhet varför gärningen skall bedömas som vårdslös myndighetsutövning.

Hovrättens dom har vunnit laga kraft.